

Restabilirea relațiilor diplomatice româno-sovietice (august 1945)

Marian-Alin Dudoi¹

The resumption of soviet-romanian diplomatic Relations (august 1945)

Abstract

In the aftermath of World War Two in Europe, the Great Allies (the United States, the Great Britain, and the Soviet Union) decided to open the matter of resuming the diplomatic relations with Finland, Romania, Bulgaria, and Hungary but they disagreed as Great Allies preferred the countries having the same political regime. Subsequently, Soviet Union and Romania had the resumption of the diplomatic relations in August 1945, while the other two Powers decided to postpone the matter as they considered the Groza Government lacking the representativity of the majority of the Romanian people.

The two Powers contributed to King Michael's Royal Strike as the King refuse to collaborate with the Government and demanded its resignation as he had this constitutional right but Groza refused, backed by the Soviets. In this turmoil, Romanian King still accepted to receive the Soviet Ambassador Kavtaradze on the 24th of August in order to not challenge the occupying Soviets.

Iorgu Iordan, a famous Linguist and a Social-Democrate, became the first Romanian Ambassador in Moscow.

Keywords: Allied Discords, Cold War, Communism, Foreign Affairs, King Michael.

Începutul deceniului al IV-lea a constituit începutul provocării status quo-ului mondial stabilit prin sistemul tratatelor de la Versailles. O parte din statele învingătoare din primul război mondial, în frunte cu Franța, au promovat reluarea relațiilor cu Uniunea Sovietică. Consiliul Permanent al Micii Înțelegeri de la Zagreb (22-23 ianuarie 1934) a privit favorabil solicitarea României de a-și relua relațiile cu sovieticii. În mai 1934, Nicolae Titulescu a purtat pe Coasta de Azur primele convorbiri în acest sens cu Maxim Maximovici Litvinov, comisarul sovietic pentru Afaceri Externe. Regele Carol al II-lea și guvernul Tătărescu au

¹ Dr., Liceul Tehnologic „Horia Vintilă” și Școala Gimnazială din orașul Segarcea (județul Dolj).

aprobat această direcție, astfel că la Geneva, în 9 iunie 1934, Titulescu și Litvinov au efectuat un schimb de scrisori în vederea reluării relațiilor bilaterale, ce fuseseră întrerupte în ianuarie 1918 în urma unei decizii unilaterale a guvernului bolșevic. În aceeași zi, cei doi miniștri au mai realizat un schimb de note diplomatice, cu conținut identic, prin care cele două state asigurau respectarea suveranității celuilalt și abținerea de la imixtiunea în politicile interne².

Relațiile diplomatice româno-sovietice au fost din nou întrerupte în iunie 1941; în cursul audienței din 24 iunie 1941, Viaceslav Mihailovici Molotov, președinte al Consiliului Comisarilor Poporului (primul ministru sovietic, n.n.) și comisar al Afacerilor Externe, și Grigore Gafencu, ministrul plenipotențiar la Moscova, constatau imposibilitatea continuării relațiilor diplomatice în urma apariției stării de război³.

Sfârșitul celui de-al doilea război mondial a însemnat și reluarea relațiilor diplomatice între cei trei mari aliați și noile guverne agreeate de aceștia din statele învinse. Primul pas l-a constituit restabilirea relațiilor diplomatice cu Italia la cumpăna anilor 1944-1945.

La 27 mai 1945 Iosif Visarionovici Stalin a propus S.U.A. și Marii Britanii restabilirea relațiilor diplomatice cu Finlanda, România, Bulgaria și ulterior cu Ungaria⁴.

Președintele Harry Truman a propus restabilirea relațiilor diplomatice ale aliaților cu Finlanda și apoi cu România și Bulgaria⁵. Churchill a acceptat, fără a i se comunica lui Stalin, dorința președintelui american de a se amâna reluarea relațiilor diplomatice cu România și Bulgaria în vederea insistării pe lângă sovietici pentru formarea unor guverne cu adevărat democratice – președintele și diplomații americani vizaseră amânarea pentru a presa în acel moment pentru obținerea unor concesi sovietice în vederea formării unui guvern democratic în Polonia, n.n. – deoarece, adăuga primul ministru britanic, viitorul pacifist al lumii urma să depindă de existența democrațiilor (!), iar problema guvernelor democratice din România și Bulgaria urma să fie în atenția aliaților foarte

² *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România Întregită (1918-1940)*, Editată de Academia Română (coordonator: Ion Scurtu), București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 493.

³ Laurențiu Constantiniu, *România și Marile Puteri Aliate (1940-1947)*, în *Istoria Românilor*, vol. IX, *România în anii 1940-1947*, Editată de Academia Română (coordonator Dinu C. Giurescu), București, Editura Enciclopedică, 2008, p. 208.

⁴ *Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, 1945*, volume V, *Europe* (se va cita: FRUS, 1945, V), Washington, Government Printing Office, 1967, Scrisoarea din 27.05.1945 a lui Iosif Visarionovici Stalin, președintele Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S., adresată lui Harry Truman, președintele S.U.A., p. 547-548; volumul se poate accesa la adresa <http://digital.library.wisc.edu/1711.dl/FRUS.FRUS1945v05>.

⁵ FRUS, 1945, V, Telegrama nr. 54 din 2.06.1945 adresată de Departamentului de Stat al S.U.A. Foreign Office-ului – vechea denumire a Ministerului Afacerilor Externe din Marea Britanie – (reprezentând o scrisoare adresată de Truman lui Churchill), p. 550-551.

curând⁶.

Truman a exprimat celorlalți doi conducători aliați nemulțumirea că în România existau curenți referitoare la libertatea de expresie, guvernul nefiind nici responsabil, nici reprezentativ față de popor, iar S.U.A. propuseseră consultări aliate cu privire la guvernul Groza încă din 14 martie⁷.

Stalin i-a răspuns lui Truman și Churchill că sovieticii doresc să restabilească cât mai curând relațiile cu toate cele trei state, deoarece România și Bulgaria, spre deosebire de Finlanda, au participat cu trupe împotriva Germaniei și nu ar fi corect ca restabilirea relațiilor să fie amânată⁸. În plus, Stalin îi amintea lui Truman de restabilirea, deja existentă, a relațiilor diplomatice aliate cu Italia, care era la fel de democratică, în concepția dictatorului sovietic, ca România și Bulgaria⁹!

În 18 iunie Truman continua să îl anunțe pe Stalin de viitoarea reluare a relațiilor diplomatice între S.U.A. și Finlanda, iar România și Bulgaria urmau să constituie subiectul unei consultări aliate la Conferința de la Potsdam¹⁰. Cinci zile mai târziu, Stalin a anunțat iarăși determinarea sa de a se restabili relațiile cu România și Bulgaria¹¹.

6 *Ibidem*, Telegramă din 5.06.1945 adresată de Churchill lui Truman și transmisă prin scrisoare în aceeași zi de Ambasada Britanică din Washington Departamentului de Stat (mesajul a reprezentat un paragraf în scrisoare, n.n.), p. 552.

7 *Corespondența Stalin-Truman*, doc. nr. 333, Scrisoare adresată de Truman lui Stalin și primită de Comisariatul de Afaceri Externe al U.R.S.S. în 7.06.1945 de la Ambasada S.U.A. din Moscova, p. 294.

FRUS, 1945, V, tel. cit., p. 550.

8 *Corespondența Stalin-Churchill*, doc. nr. 483, Scrisoare din 14.06.1945 adresată de Stalin lui Churchill, p. 456-457.

Corespondența Stalin-Truman, doc. nr. 335, Scrisoarea din 9.06.1945 adresată de Stalin lui Truman, p. 296-297.

FRUS, 1945, V, Scrisoarea din 9.06.1945 adresată de Stalin lui Truman, p. 554-555.

9 *Corespondența Stalin-Truman*, doc. nr. 335, Scrisoarea din 9.06.1945 adresată de Stalin lui Truman, p. 297.

FRUS, 1945, V, Scrisoarea din 9.06.1945 adresată de Stalin lui Truman, p. 555.

10 *Ibidem*, Scrisoarea din 19.06.1945 adresată de Averell Harriman, ambasadorul S.U.A. la Moscova, lui Molotov, comisarul poporului pentru Afaceri Externe.

Corespondența Stalin-Truman, doc. nr. 333, Scrisoare din 19.06.1945 adresată de Truman lui Stalin, p. 302-303.

11 *Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, The Conference of Berlin (The Potsdam Conference), 1945 (In Two Volumes)*, Vol. I, Washington, Government Printing Office, 1960, Copia tradusă în limba engleză a scrisorii din 23.06.1945 adresată de Stalin lui Truman, p. 387; volumul se poate accesa la adresa <http://digital.library.wisc.edu/1711.dl/FRUS.FRUS1945Berlinv01>.

Ibidem, 1945, V, Copia tradusă în limba engleză a scrisorii din 23.06.1945 adresată de Stalin lui Truman, p. 560.

Corespondența Stalin-Truman, doc. nr. 346, Scrisoarea din 23.06.1945 adresată de Stalin lui Truman, p. 304.

Conferința de la Potsdam a celor trei mari aliați (17 iulie-2 august 1945) a reprezentat primul eșec major al colaborării aliate deoarece România, Finlanda, Ungaria și Bulgaria, trebuiau să aibă regimuri democratice – marii aliați având percepții diferite referitoare la democrație, n.n. - și tot marii aliați urmau să examineze individual posibilitatea restabilirii relațiilor diplomatice cu aceste țări învinse, în funcție de progresele democratice înregistrate¹².

Sovieticii au anunțat la 6 august 1945, pentru a aplica prevederile Conferinței de la Potsdam, reluarea relațiilor diplomatice cu România, la nivel de miniștri plenipotențieri, oferind drept argumente participarea activă la războiul împotriva Germaniei și îndeplinirea judicioasă a Convenției de Armistițiu¹³. Deși s-a propus inițial schimbul de miniștri plenipotențieri (șefi ai misiunilor diplomatice cu denumirea delegații), în cele din urmă misiunile diplomatice au funcționat încă de la început cu ambasadori (conducători de ambasade)¹⁴. În aceeași zi, la orele 18,00, Ivan Zaharovici Susaikov, vicepreședinte al Comisiei Aliate de Control din România (și președinte de facto al acesteia), și Alexei Pavlovici Pavlov, consilier politic al președintelui, l-au informat în consecință, înmânându-i nota – în cursul unei audiențe – având drept motivație participarea României la războiul împotriva Germaniei, pe Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, care a acceptat propunerea în numele guvernului român democratic (sic!); de față a fost prezent și Gheorghe Tătărescu, ministrul Afacerilor Străine¹⁵.

12 Dinu C. Giurescu, Conferința de la Potsdam și România, în *Istoria Românilor*, vol. IX, p. 584-586.

13 FRUS, 1945, V, Telegramă nr. 416 din 11.08.1945 adresată de James Francis Byrnes, secretarul de stat (conducătorul Departamentului de Stat al S.U.A.), lui Roy Melbourne, reprezentantul interimar al Departamentului de Stat la București, p. 565.

Great Britain, Public Record Office, Foreign Office, 371, 48571 (se va cita: PRO, FO, 371, 48571), Scrisoare a Ambasadei U.R.S.S. la Londra din 6.08.1945, semnată de însărcinatul cu afaceri Constantin Mihailovici Kukin, adresată lui Ernest Bevin, secretarul de stat principal al Foreign Office-ului – copie tradusă în limba engleză (R 13249 în Foreign Office), microfila 86.

14 Nota prezentată de Susaikov lui Groza, apărută în „Universul” din 7.08.1945 și în „Scânteia” din 8.08.1945, a conținut schimbul de miniștri plenipotențieri; pentru același statut, delegație, s-au pronunțat și alte surse (*Istoria românilor*, vol. IX, p. 1049 și *Istoria politicii externe românești în date*, coordonator Ion Calafeteanu, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 345).

De asemenea, în presa bucureșteană din dimineața zilei de 14 august s-a anunțat acordul pentru numirea celor doi miniștri.

La 22 august, Tătărescu a propus sovieticilor relații diplomatice cu statut de ambasadă, conform unei surse diplomatice americane.

La 23 august s-a publicat în presă CV-ul impresionant al lui Iorgu Iordan, prezentat noul ministru la Moscova (!); la 24 august, ziua prezentării scrisorii de acreditare, diplomații americani și britanici la București încă îl considerau pe Kavtaradze drept ministru plenipotențiar, iar în ziua următoare ambasador!

15 *România: Viața politică în documente (1945)*, Editată de Arhivele Statului din România (coordonator: Ion Scurtu), București, 1994, doc. nr. 73, Comunicat privind restabilirea relațiilor diplomatice dintre Uniunea Sovietică și România apărut în *Scânteia* nr. 295 din 8.08.1945, p. 314.

Great Britain, Public Record Office, Foreign Office, 371, 48571 (se va cita: PRO, FO, 371, 48571),

În noaptea de 6/7 august, deja i s-a solicitat guvernului Groza agreementul pentru numirea lui Serghei (Sergo) Ivanovici Kavtaradze, comisar-adjunct al Afacerilor Externe sovietice¹⁶. Lecturând telegrama, D.L. Stewart, diplomatul britanic în Departamentul de Sud care gestiona relațiile cu România, reda într-o notă manuscrisă amărăciunea referitoare la trimiterea unui comisar-adjunct, considerând că sovieticul va avea rolul unui vicerege¹⁷.

Ziarul independent „Jurnalul de dimineață” considera evenimentul drept o răsplată pentru participarea la războiul împotriva Germaniei și a îndeplinirii Convenției de Armistițiu; totodată, ziarul menționa situarea armatelor ruso-române în aceeași tabără în Războiul de Independență și în 1916 în războiul pentru eliberarea Transilvaniei¹⁸¹⁹. Pentru ziarul comunist „Scânțea” restabilirea relațiilor reprezenta o onoare pe care România nu o va putea întoarce (sic!), fiind o recunoaștere a participării armatei alături de Armata Roșie, dar și o recunoaștere a politicii guvernamentale sincere de a continua democratizarea (sic!)²⁰. „România Liberă” considera onoranta decizie sovietică drept o obligație a eliminării ultimelor rămășițe ale Fascismului (sic!)²¹.

Ziarele moscovite din 8 august au publicat telegrama de mulțumire a guvernului Groza adresată lui Stalin referitoare la reluarea relațiilor diplomatice. Sovieticii nu uitau să menționeze efectul asupra îmbunătățirii statutului internațional al României (mai precis al guvernului său, n.n.)²².

Tătărescu a dorit ca unul dintre diplomații cu experiență, Vasile Stoica – secretar general al Ministerului Afacerilor Străine – sau Edmond Ciuntu, să fie numit șeful misiunii diplomatice la Moscova, însă ambii au refuzat²³.

Telegrama Oficiului Reprezentantului Politic Britanic la București nr. 772 din 7.08.1945, semnată de reprezentantul politic britanic John (Jan) Helier Le Rougetel, adresată Foreign Office-ului (R 13251 în Foreign Office), mf. 91 și Scrisoarea din 8.08.1945 adresată Le Rougetel lui Bevin (având anexată traducerea în limba engleză a comunicatului publicat în ziarul „Universul” din 7.08.1945, R. 14248 din 24.08.1945 în Foreign Office), mf. 133.

16 *Ibidem*, Raportul „Numirea lui Kavtaradze ca ministru în România” (R 13251 în Foreign Office), mf. 102.

17 *Ibidem*, Telegrama nr. 775 din 7.08.1945 adresată de Le Rougetel Foreign Office-ului, mf. 103.

18 *Ibidem*, Scrisoarea nr. 255 din 8.08.1945 adresată de Le Rougetel lui Bevin (R. 14249), mf. 135.

19 *Ibidem*, Scrisoarea nr. 255 din 8.08.1945 adresată de Le Rougetel lui Bevin (R. 14249), mf. 135.

20 *Ibidem*.

21 *Ibidem*.

22 *Ibidem*, Telegrama Ambasadei Britanice din Moscova nr. 3496 din 9.08.1945, semnată de ambasadorul Archibald Clark Kerr, adresată Foreign Office-ului (R. 13401 în Foreign Office), mf. 119 și Scrisoarea nr. 256 din 9.08.1945 adresată de Le Rougetel lui Bevin (având anexată copia în limba franceză a telegramei din 7.08.1945 adresată de Groza lui Stalin), mf. 138.

23 Cortlandt Van Rensselaer Schuyler, *Misiune dificilă. Jurnal (28 ianuarie 1945 - 20 septembrie 1946)*, Cuvânt înainte de Dumitru Cioflină, Ediție îngrijită de Alexandru Oșca și Mircea Chirițoiu, Autorii notelor: Eftimie Ardeleanu, Mircea, Chirițoiu, Alexandru Oșca și Vasile Popa, Traducere:

În cele din urmă, Tătărescu l-a propus pe Mihail Ghelmegeanu ca reprezentant la Moscova. Ghelmegeanu îndeplinea funcția de președinte al Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului²⁴. Ulterior, probabil la presiunile sovietice, a fost propus pentru această funcție Iorgu Iordan, membru titular al Academiei Române cu cercetări publicate în țară și străinătate în domeniul Lingvisticii, profesor al Universității din Iași, membru proeminent al ARLUS și privat de libertate în perioada legionară²⁵. Deja la 14 august s-a anunțat în presă acordarea celor două acorduri²⁶.

Conform unei telegrame a diplomaților americani la București, Tătărescu a solicitat sovieticilor la 22 august relații diplomatice cu statut de ambasadă și permisiunea de a înființa legații în Polonia și Iugoslavia²⁷.

Kavtaradze a ajuns la București în chiar acea zi, în contextul izbucnirii Grevei Regale. Protocolul românesc prevedea participarea, alături de rege, a ministrului Afacerilor Străine și a președintelui Consiliului de Miniștri la ceremonia de prezentare a scrisorii de acreditare a șefilor de misiuni diplomatice. Deși își propusese să nu mai aibă niciun contact cu guvernul Groza ca urmare a recent-apărutei Greve Regale datorită refuzului președintelui Consiliului de Miniștri de a demisiona la solicitarea constituțională a regelui Mihai, suveranul, cel puțin de jure, a decis să accepte prezența lui Tătărescu și a lui Groza, însă în cazul ultimului numai dacă sovieticii insistă²⁸. O altă telegramă a diplomaților americani la București releva chiar dorința lui Kavtaradze de a fi prezenți Groza și Tătărescu²⁹.

La 24 august, Kavtaradze a prezentat scrisoarea de acreditare regelui Mihai, în prezența lui Tătărescu, însă sursele diplomatice britanică și americană nu relevă și prezența lui Groza³⁰. Regele a refuzat propunerea de a decora pe viitor, în prezența guvernului, doi generali sovietici, cărora nu le fuseseră acordate decorațiile o dată cu ceilalți sovietici datorită absenței din București³¹. Drept răsplată, la scurt timp după plecarea lui Kavtaradze, 300 de agitatori comuniști

Sorana Georgescu-Gorjan și Alina Petricel, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 172.

24 PRO, FO, 371, 48571, Telegrama nr. 784 din 10.08.1945 adresată de Le Rougetel Foreign Office-ului (R. 13530 în Foreign Office), mf. 123.

25 *Ibidem*, Telegrama nr. 793 din 14.08.1945 adresată de Le Rougetel Foreign Office-ului (R. 13735 în Foreign Office), mf. 128.

26 *Ibidem*

27 Dinu C. Giurescu, *Imposibila încercare: Greva Regală, 1945. Documente diplomatice*, București, Editura Enciclopedică, 1999, doc. nr. 39, Telegrama nr. 578 din 22.08.1945 (transmisă prin intermediul Departamentului Apărării) adresată de Melbourne lui Byrnes, p. 203.

28 PRO, FO, 371, 48571, Telegrama nr. 850 din 24.08.1945 adresată de Le Rougetel Foreign Office-ului (R. 14350 în Foreign Office), mf. 142.

29 D.C. Giurescu, *op. cit.*, doc. nr. 47, Telegrama nr. 590 din 23.08. 1945 adresată Melbourne lui Byrnes, p. 212-213.

30 PRO, FO, 371, 48571, Telegrama nr. 856 din 25.08.1945 adresată de Le Rougetel Foreign Office-ului (R. 14390 în Foreign Office), mf. 144.

31 D.C. Giurescu, *op. cit.*, doc. cit., p. 212.

au demonstrat pentru guvern în curtea palatului lovind chiar un soldat și un ofițer, demonstrația fiind întreruptă la orele 19 de ploaie, iar agitatorii au plecat marșăluind prin capitală și scandând lozinci pro-guvernamentale³².

Două zile mai târziu, regele a avut o nouă întrevedere cu Kavtaradze, prilej cu care ambasadorul i-a precizat despre dorința anumitor cercuri politice de a întrerupe relațiile bilaterale (partidele de opoziție manist și brătienist, n.n.); precaut, regele a considerat acestea doar nerelevante și au căzut de acord să aibă în vedere pe viitor menținerea unor relații strânse pentru a întâmpina situațiile tensionate³³.

În rândul personalului nou înființatei Ambasade a României de la Moscova, se aflau ministrul plenipotențiar clasa a II-a Mircea Babeș, secretarul de legăție clasa a III-a Nicolae Georgescu, șefii de serviciu Dan Telemac și Ana Filipescu Vătriceanu, arhivistul de gradul al II-lea Vladimir Popa, șeful de departament Mihail Bădinșeanu, traducătorul Nicolae Gane, dactilografa Sanda Constantinescu și omul de serviciu Stere Bocăneală³⁴.

Reluarea relațiilor diplomatice româno-sovietice a reprezentat o opțiune strict politică a Uniunii Sovietice prin care să argumenteze caracterul „democratic” al guvernului Groza. În acest sens, menționăm restabilirea relațiilor la statutul de ambasadă, trecându-se peste statutul de legăție, așa cum a fost practica diplomatică în epocă.

BIBLIOGRAFIE IZVOARE

Surse inedite

Great Britain, Public Record Office, Foreign Office, 371, 48571 și 48572 (studiate la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Colecția Microfile Anglia, plicurile nrs. 115 și 116).

Surse edite

Correspondența Președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu președinții S.U.A. și cu primii miniștri ai Marii Britanii din timpul marelui război pentru apărarea patriei (1941-1945), vol. I, Correspondența cu W. Churchill și cu C. Attlee (iulie 1941-noiembrie 1945), Traducere în limba română după ediția

32 *Ibidem*, doc. nr. 54, Telegrama nr. 597 din 24.08.1945 adresată de Melbourne lui Byrnes, p. 226-227. C. Schuyler, *op. cit.*, p. 186.

33 Burton Y. Berry, *Romanian Diaries (1944-1947)*, Edited by Cornelia Bodea, The Center for Romanian Studies, Iași-Oxford-Portland, 2000, p. 209-210.

34 PRO FO, 371, 48572, Scrisoarea nr. 310 din 10.09.1945 adresată de Le Rougetel lui Bevin (având anexată traducerea în limba engleză a comunicatului din „Jurnalul de dimineață” referitor la numirile de personal ale Ambasadei României din Moscova, R. 16002 în Foreign Office), mf. 20.

în limba rusă a Editurii de Stat pentru Literatură Politică din Moscova din anul 1957, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1958.

Ibidem, vol. II, Corespondența cu F. Roosevelt și cu H. Truman (august 1941-decembrie 1945), Traducere în limba română după ediția în limba rusă a Editurii de Stat pentru Literatură Politică din Moscova din anul 1957, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1958.

Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, The Conference of Berlin (The Potsdam Conference), 1945 (In Two Volumes), Vol. I, Washington, Government Printing Office, 1960.

Ibidem, 1945, volume V, Europe, Washington, Government Printing Office, 1967.

Giurescu, Dinu C., *Imposibila încercare: Greva Regală, 1945. Documente diplomatice*, București, Editura Enciclopedică, 1999.

România și armistițiul cu Națiunile Unite. Documente, vol. II, Editată de Arhivele Statului din România (coordonator Marin Radu Mocanu), București, 1995.

România: Viața politică în documente (1945), Editată de Arhivele Statului din România (coordonator: Ion Scurtu), București, 1994.

Jurnale și memorii

Berry, Burton Y., *Romanian Diaries (1944-1947)*, Edited by Cornelia Bodea, The Center for Romanian Studies, Iași-Oxford-Portland, 2000, p. 209-210.

Schuyler, Cortlandt Van Rensselaer, *Misiune dificilă. Jurnal (28 ianuarie 1945 - 20 septembrie 1946)*, Cuvânt înainte de Dumitru Cioflină, Ediție îngrijită de Alexandru Oșca și Mircea Chirițoiu, Autorii notelor: Eftimie Ardeleanu, Mircea, Chirițoiu, Alexandru Oșca și Vasile Popa, Traducere: Sorana Georgescu-Gorjan și Alina Petricel, București, Editura Enciclopedică, 1997.

Lucrări generale

Istoria Românilor, vol. VIII, România Întregită (1918-1940), Editată de Academia Română (coordonator: Ion Scurtu), București, Editura Enciclopedică, 2003.

Istoria Românilor, vol. IX, România în anii 1940-1947, Editată de Academia Română (coordonator Dinu C. Giurescu), București, Editura Enciclopedică, 2008.

Instrumente de lucru

Istoria politicii externe românești în date, coordonator Ion Calafeteanu, București, Editura Enciclopedică, 2003.